

Смертна кара: історія та види вищої міри покарання від початку часів до наших днів

Щороку у світі абсолютно законно вбивають кілька тисяч людей. Народи, які відмовилися від практики таких вбивств, нечисленні. Смертна кара, як і раніше, передбачена в законодавствах держав, на території яких проживає дев'ять десятих населення планети. Вища міра покарання викликає чимало суперечок у сучасному суспільстві, проте безглуздо судити про філософські, моральні, релігійні чи законодавчі аспекти проблеми, не вникаючи в суть того, що відбувається. Спираючись на багатий фактичний матеріал, Мартен Монестьє (відомий письменник і журналіст, автор чисельних досліджень у галузі соціальної антропології) знайомить читачів з основними способами смертної кари, відомими з історії та які, застосовуються у наші дні.

Мартен Монестье

СМЕРТНА КАРА

ІСТОРІЯ ТА ВИДИ
ВИЩОЇ МІРИ ПОКАРАННЯ
ВІД ПОЧАТКУ ЧАСІВ ДО НАШИХ ДНІВ

Видавничий дім
«Центр учбової літератури»
Київ – 2026

УДК 343.138

М 73

Мартен Монестье

М 73 Смертна кара: історія та види вищої міри покарання від початку часів до наших днів / Мартен Монестье. – Київ: Видавничий дім «Центр учбової літератури», 2026. – 293 с.

ISBN 978-611-01-3634-1

Щороку у світі абсолютно законно вбивають кілька тисяч людей. Народи, які відмовилися від практики таких вбивств, нечисленні. Смертна кара, як і раніше, передбачена в законодавствах держав, на території яких проживає дев'ять десятих населення планети. Вища міра покарання викликає чимало суперечок у сучасному суспільстві, проте безглуздо судити про філософські, моральні, релігійні чи законодавчі аспекти проблеми, не вникаючи в суть того, що відбувається. Спираючись на багатий фактичний матеріал, Мартен Монестье (відомий письменник і журналіст, автор чисельних досліджень у галузі соціальної антропології) знайомить читачів з основними способами смертної кари, відомими з історії та які, застосовуються у наші дні.

ISBN 978-611-01-3634-1

© Мартен Монестье, 2026.

© Видавничий дім «Центр учбової літератури», 2026.

*Присвячується Метру Мішелю Ассуну на знак дружби та поваги.
Мій сестрі Вікторії та її синові Джонатану*

Передмова

Якщо поглянути на список праць Мартена Монестьє, на думку спадає одне слово – «енциклопедист». У невгамовному бажанні охопити найширше коло тем письменник проникає в таємниці жахливого світу, який хвилює і заворює його. Немає меж його ненаситній жадобі пізнання, нерозривно пов'язаній із прагненням відображати тільки факти, не даючи волі почуттям, щоб розділити знання з тими, хто вміє співпереживати.

Історичне дослідження видів смертної кари, що застосовується від початку часів для покарання і умертвіння лиходіїв, схоже на виклик. Адже ми звикли розглядати це питання радше з принципового погляду. Ми «за» або «проти». Однак огляд використовуваних методів з описом страждань засудженого та його можливостей спокути провини приводить до висновку, що на землі панує зло, а сподівання на прогрес марні. Навіщо ж розповідати про це?

Погодившись написати передмову до цієї праці з соціальної антропології, я сподіваюся, що ясне розуміння зусиль, цитую автора, «людського генія на службі у зла і пороку» втішить жахнутих читачів. Адже за списком із тридцяти шести способів позбавлення людини життя, представлених настільки об'єктивно і неупереджено, що не причепився б і сам Макіавеллі, вгадується обурення захисника людської гідності, який говорить від імені незліченних жертв. Обурення гуманіста, який вірить в еволюцію людської свідомості, а не суспільства, яке всіма правдами і неправдами привласнює собі право вирішувати, кому жити, а кому вмирати.

Як адвокат, який ось уже сорок років стоїть на варті законності, чи маю я право говорити про цінність цієї концептуально нової наукової праці, адже мої заслуги не настільки великі, як у визнаних «кримі-

налістів» Моріса Гарсона або мого колишнього однокласника Робера Бадінте, які так блискуче і палко викрили кривавий вирок? У цьому разі до мене звернулися радше як до «політика» з набережної д'Орсе, який брав участь у ратифікації Францією акта про право на оскарження вироку в рамках Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод (жовтень 1981 року), а пізніше, вже після скасування смертної кари, – у ратифікації додаткового протоколу.

Пам'ятається, ніколи раніше в уряді не було однастайності з цього питання. Усе, що зачіпає національну безпеку, не дає спокою деяким відповідальним особам, чи то в мирний, чи то у воєнний час. Вночі Поль Легат, близький соратник президента республіки, передав через мене у Страсбург Андре Шандернагору, міністру у справах Європи, наказ приступити до виконання всіх формальних процедур, передбачених Радою Європи. Я дякую Мартену Монестьє за те, що він у такий спосіб нагадав про ініціативи, зроблені з 1981 року для того, щоб Франція приєдналася до партнерів, які вже скасували узаконене вбивство.

На жаль, зміна звичаїв, що відбулася на Заході, не змусила світ цінувати особистість, не зупинила занесений меч, що карає найзапекліших злочинців. Про своєчасність переліку Монестьє якнайкраще свідчить той факт, що переважна більшість зі ста сімдесяти дев'яти держав, які входять до Організації Об'єднаних Націй, як і раніше, вдаються до жорстоких розправ, повільних або швидких. Неупереджений погляд на способи покарань краще від усяких промов і викриттів посприяє вилікуванню «поборників справедливості» і дискредитації самого вбивства, яким би воно не було – таємним або публічним.

Перший урок, який варто винести з цього атласу смерті, полягає в тому, що впродовж усієї історії обвинувачені, як злочинці, так і невинні люди, незмінно піддавалися катуванням. Усі пам'ятають про тортури, винайдені китайцями, персами, ассирійцями, хеттами, римлянами, карфагенянами, візантіянами та іншими. А як не згадати про розправи без жодного суду і слідства, які за законами воєнного часу вчиняють під час будь-яких конфліктів, чи то на національному, чи то на цивільному, чи то на релігійному ґрунті? Смертна кара нагадує сліпу бійню, і пальма першості тут належить нацистам, які використовували проти окремих осіб і цілих спільнот, винних лише в тому, що вони

жили, повний набір методів, описаних автором. Другий урок – у тих досягненнях катів, які стали можливими завдяки науково-технічному прогресу, приміром, щодо довільного сповільнення або прискорення процесу умертвіння. Немає меж фантазії, реалізованої в катівнях, камерах тортур і публічних місцях. На малюнках, що зображують тривалу агонію Дам'єна, який зазіхнув на життя короля Людовика XV, видно, що навіть глядачі, які зазвичай розважалися подібними видовищами, відчували, що межу перейдено. Тільки тим мученикам, за кого сім'ї платили дзвінкою монетою, вкорочували жахливі страждання.

По-третє, праця показує всю марність методів, якими обробляють тіло і дух. Хоча жодної класифікації не існує, якийсь умовний поділ на групи все ж таки може бути запропоновано. У всіх куточках нашої планети ремесло ката споріднене з мистецтвом м'ясника. Способи варіюються. Багато хто має на увазі ураження мішені на відстані: від забивання камінням до розстрілу, включаючи постріл з лука або пищалі. За інших вдаються до вогню: спалювання на багатті і підсмажування, що застосовується до чаклунок і безбожників. Треті віддають перевагу стихії води, застосовуючи утоплення та отруєння. Хтось позбавляє повітря: удушенням, задушенням, повішенням, замуруванням. Хтось зносить голови: сокирою або шаблею, ножем гільйотини. Є й прихильники суперсучасних страт, з використанням останніх досягнень техніки, таких як газова камера, електричний стілець, смертельна ін'єкція.

Пригнічена представленим набором жахливих рецептів людина кінця XX століття вправі поставити собі запитання про сенс прогресу, використовуваного для знищення особистостей, відкинутих соціумом. Чи можна назвати прогресом те, що «головорубки» передбачили гільйотину, придуману медиком-філантропом, чи що використання газової камери бере свій початок з 1924 року, а електрика Едісона призвела до появи в США стільця для підсмажування? Лише один висновок впливає з цієї дискусії – прояв доброї волі вчених, які вирішили зменшити жах і біль смертників, що тривалий час чекали на свій останній час... Вони заслуговують на пом'якшувальні обставини.

Зрештою, хоча Мартен Монестье тут вельми стриманий, питання полягає у виборі між варварством і цивілізованістю. Як втілити на практиці Декларацію прав людини (загальну, регіональну та наці-

ональну), якщо країни так і не можуть визначитися з вибором між рішеннями скасувати, підтримати чи поновити вищу міру? Варто сподіватися, що успішний досвід європейців пошириться й на інші континенти. Тоді нарешті зникнуть шибениці, вогнища та ешафоти, що заповнили наш світ. З надією дивлячись у майбутнє, віддамо ж належне автору. Правдивий опис інструментів, призначених для легальних форм умертвіння, спонукає до роздумів про долю катів. Цей опис має посприяти просуванню благородної справи, за яку свого часу боролися Віктор Гюго, Альбер Камю та Артур Кеслер. Смертна кара не має права на існування у світі, де наука вчиться не вбивати, а допомагати помирати. Але це вже зовсім інша проблема, яка викликає не менше розбіжностей як у суспільстві, так і на міжурядовому рівні. Совість не знає перепочинку.

Го Бріссоньє¹

---

¹Адвокат суду, адвокат-радник при Міністерстві закордонних справ, чиновник з особливих доручень при численних міністерствах у період з 1956 по 1986 рік.

Зміст

Передмова	4
До читача	8
Вступ	9
Умертвіння за допомогою тварин	14
Перерізання горла	21
Розпорювання живота	24
Скидання з висоти	27
Уморіння голодом	29
Ув'язнення в клітку	32
Замуровування	35
Розп'яття	37
Поховання заживо	43
Саджання на кіл	47
Здирання шкіри	51
Розчленування	54
Розрізання на шматки	57
Роздирання	60
Роздавлювання	63
Багаття	66
Засмажування	93
Розпилювання	97
Розстріл із лука і протикання	99
Отруєння	102
Діба	105
Забивання батою і палицями	108
Колесування	113
Четвертування	119
Удушення	128
Гаррота	133
Забивання камінням	135
Утоплення	139
Повішення	146
Знеголовлення	169
Головорубки	186
Гільйотина	190
Розстріл	228
Газова камера	244
Електричний стілець	254
Смертельна ін'єкція	274
Бібліографія	288

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

Мартен Монестье

СМЕРТНА КАРА

ІСТОРІЯ ТА ВИДИ
ВИЩОЇ МІРИ ПОКАРАННЯ
ВІД ПОЧАТКУ ЧАСІВ ДО НАШИХ ДНІВ

Підписано до друку 24.12.2025 р. Формат 60х84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Minion Pro.
Ум. друк. арк. 19,18. Тираж 300 прим.

ТОВ Видавничий дім «Центр учбової літератури»

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 8454 від 19.09.2025 р.

Перейти на сайт →